Eduskunnan hallintovaliokunnalle
HaV@eduskunta.fi

Eduskunnan hallintovaliokunnan lausuntopyyntö

U 52/2026 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta uudeksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä ja eurooppalaisesta etäosallistumismääräyksestä.

Kirjallinen asiantuntijalausunto

Asiantuntija Käräjätuomari Anu Juho

Direktiivissä ehdotetaan muutettavaksi ja täydennettäväksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2014/41/EU rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä (EIO). Ehdotus tarkoittaisi kokonaan uudelleen laaditun direktiivin säätämistä. Ehdotus sisältää uutta sääntelyä rajat ylittävästä epäillyn, vastaajan ja asianomistajan etäosallistumisesta oikeudenkäyntiin videoneuvottelun avulla (ERPO), minkä lisäksi se sisältää lisäyksiä tai täsmennyksiä EIO-direktiivin säännöksiin, erityisesti rajat ylittäviin tutkintatoimenpiteitä koskeviin menetelmiin.

Helsingin käräjäoikeus pitää esitystä lähtökohtaisesti kannatettavana, sillä se tehostaa rajat ylittävää yhteistyötä rikosasioissa esitutkintavaiheessa ja erityisesti, helpottaa asianosaisten osallistumista oikeudenoikeudenkäyntiin sekä kuulemiseen etäyhteyksien avulla. Ehdotuksessa on kiitettävästi otettu huomioon EIO-direktiivin arviointikierroksella esiin nousseita käytännön haasteita. Sääntelyn selkeyden parantamiseksi käräjäoikeus pitää kuitenkin tarkoituksenmukaisena arvioida, mikäli se vielä olisi mahdollista, olisiko voimassa olevan EIO-direktiivin säännösten täydentäminen riittävä toimenpide uudistuksen taustalla olevien tavoitteiden saavuttamiseksi. EIO DIR on tällä hetkellä laajasti sovellettua ja toimiva sääntely, joten uuden ERPO-instrumentin säätäminen tekee sääntelystä tarpeettoman monimutkaisen.

Esitutkintatoimenpiteiden osalta ehdotuksen (EIO DIR muutokset) televiestinnän (telecommunications) määritelmä 2 artiklan g kohdassa sekä ehdotuksen 31 artikla ja 33 artikla on tarve täsmentää. Ehdotuksen mukainen televiestinnän määritelmä on erittäin laaja; se kattaa sekä perinteisen televiestinnän että kaikki uudet sähköisen viestinnän muodot. Helsingin käräjäoikeuden näkökulmasta ao. määritelmän tarkoituksena on kuitenkin

määrittää direktiivin soveltamisalaa, mutta ei harmonisoida jäsenvaltioiden kansallista pakkokeinoja koskevaa lainsäädäntöä, mihin määritelmä ehdotetun sisältöisenä tulisi kuitenkin käytännössä johtamaan. Toiseksi ehdotuksen 31 ja 33 artikloihin liittyen olisi tarpeen jatkokeskusteluissa täsmentää telekuuntelun määritelmää ja saada kirjatuksi näkyviin, mitä telekuuntelun kohteella tarkoitetaan. Olisi myös tarkoituksenmukaista arvioida, onko telekuuntelu ylipäänsä tarpeen määritellä televiestinnän käsitteen avulla. Käräjäoikeus pitää tärkeänä, että jatkokeskusteluissa pyritään selventämään määritelmiä näiltä osin, jotta uudistukselle asetetut tavoitteet tutkintatoimia koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi täyttyisivät.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa sitä, että asianosaisten mahdollisuudesta osallistua oikeudenkäyntiin toisessa jäsenvaltiossa otetaan nimenomainen säännös unionin oikeuteen. Tähän saakka osa jäsenvaltioista on tulkinnut voimassa olevaa EIO-direktiiviä siten, että se mahdollistaa myös oikeudenkäyntiin osallistumisen täytäntöönpanovaltiosta käsin etäyhteydellä. Jatkokäsittelyssä olisi tärkeää saada selväksi ja yksiselitteiseksi, mikä rooli täytäntöönpanoviranomaisella on valvoessaan oikeudenkäyntiin osallistumista. Ehdotetun 42 artiklan mukaan täytäntöönpanovaltion viranomaisen edustajan toimivaltaan ei enää sisältyisi toimivaltuutta valvoa täytäntöönpanovaltion lainsäädännön perusperiaatteiden noudattamista. Toisaalta täytäntöönpanoviranomainen voisi kieltäytyä ehdotetun 41 artiklan 2 kohdan perusteella noudattamasta määräyksen antaneen valtion nimenomaisesti pyytämiä muodollisuuksia. Näiden osin ristiriitaisten velvoitteiden selventäminen vaikuttaa siihen, voiko täytäntöönpanoa valvovan tuomioistuimen edustaja olla tuomari, sihteeri vai tuomioistuinharjoittelua suorittava käräjänotaari. Resurssinäkökulmasta tällä valinnalla on suuri vaikutus.

Ehdotuksen 36 artiklassa säädettäisiin asianosaisen mahdollisuuksista osallistua tuomioistuinkäsittelyyn (any hearing(s) before a court) rikosasioissa laajemmin kuin vain todistelun vastaanottamiseksi missä tahansa rikosprosessin vaiheessa esitutkinnasta alkaen muutoksenhakumenettelyyn saakka. Tuomioistuinkäsittelyyn osallistuminen ehdotetaan tapahtuvaksi aina tuomioistuimessa. Kansallinen tutkinnanjohtojärjestelmä rikosasian esitutkinnassa poikkeaa kuitenkin muista jäsenvaltioista siten, että meillä esitutkinnassa suoritettuja kuulusteluja ei rajat ylittävissäkään tilanteissa ole suoritettu tuomarin tai syyttäjän läsnä ollessa tai toimesta. Rajat ylittävä yhteistyötä etäkuulemista tältä osin on hyvä lisätä, mutta nykyinen kansallinen toimintatapa suorittaa esitutkintaan liittyvät kuulustelut esitutkintaviranomaisten toimesta esitutkintaviranomaisen tiloissa olisi tarve säilyttää direktiivin 24 artiklan tilanteissa. Lisäksi olisi syytä varmistaa, mitä ehdotetussa 36 artiklassa tarkoitetaan osallistumisella esitutkintavaiheessa tuomioistuinkäsittelyyn. Mikäli etäosallistuminen muuttaisi nykyistä oikeustilaa ja laajentuisi kuulusteluista pakkokeinoissa tapahtuvaan epäillyn kuulemiseen tuomioistuimessa, kuten poissaolevana vangitsemista koskeviin istuntokäsittelyihin osallistumiseen eurooppalaisen pidätysmääräyksen tekemistä varten, tilanne muodostuisi kestämättömäksi pakkokeinolaissa säädettyjen lyhyiden määräaikojen vuoksi. Tämän kaltainen tulkintamahdollisuus olisi syytä pyrkiä sulkemaan täsmällisesti pois. Vastaavia osallistumispyyntöjä tulee toisinaan jo nyt voimassa olevan EIO-direktiiviin perustuen, vaikka näissä tutkintamääräyksissä kysymys ei edes osaksi ole ollut todisteiden hankkimisesta. Lisäksi olisi syytä pyrkiä täsmentämään direktiivin suhde digitalisaatioasetukseen (EU) 2023/2844.

Käräjäoikeus pitää mahdollisuutta laatia haasteen tai kutsun tiedoksiantopyyntö etäosallistumista koskevan pyynnön oheen ERPO-

lomakkeelle tärkeänä ja tarpeellisena (ehdotettu 3 artikla 1 kohta ja 4 artikla 2 kohta). Ehdotettu menettely tältä osin sujuvoittaisi menettelyä etäyhteyksien järjestämisessä ja yksinkertaistaisi mm. syyteoikeuden vanhenemisen katkeamiseen liittyvää menettelyä. Oikeus avustajaan ja uhrinsuojeluun liittyvien toimien huomioon ottaminen ehdotuksessa on ollut kattava. Niin ikään käräjäoikeus pitää tarpeellisena ja tärkeänä ns. erityissääntöön ja hyödyntämiskieltoon liittyvien määräysten ottamista direktiiviin, mutta toteaa kuitenkin, että sääntelyn sisältöä lienee tarve pyrkiä täsmentää jatkokeskusteluissa. Tarve lienee myös tarkastella oikeussuojakeinoja sen mukaisesti, kun ehdotuksen sisältö tarkentuu.

Valtioneuvoston kirjelmässä todetaan selkeästi, että ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia ei voida vielä tässä vaiheessa arvioida. Ehdotukseen perustuvien uusien toimenpiteiden määrä on vielä avoin johtuen soveltamisalaan liittyvistä epäselvyyksistä. Sääntelyn sisällöstä tulee riippumaan se, minkä henkilöstöryhmän edustaja voi toimia täytäntöönpanossa tuomioistuimen edustajana. Käräjäoikeuden ratkaistavaksi tulee väistämättä uusia tehtäviä, kuten etäyhteyden yhteydessä tapahtuva maassa pysymisen varmistaminen ehdotetun 47 artiklan tarkoittamissa tilanteissa. Tältä osin ehdotus ylipäänsä tarvinnee täsmennystä ja ainakin myöhemmässä vaiheessa menettelytapasäännökset asian ratkaisemiseksi kansalliseen EU-luovuttamislakiin. Lisäksi käräjäoikeuden ratkaistavaksi voi tulla uusia asioita riippuen siitä, minkä sisältöisiksi ehdotuksen 31 ja 33 artikla muuttuvat. Kaikkien näiden asioiden ratkaiseminen edellyttää resurssien turvaamista. Tässä suhteessa huomiota on syytä kiinnittää siihen, että voimassa olevan EIO-direktiiviin perustuvien etäyhteydellä tapahtuvien oikeudenkäyntiin osallistumista tarkoittavien tutkintamääräysten lukumäärä on viime vuosina lisääntynyt. Oikeudenkäyntiin osallistumisen mahdollistaminen toisessa jäsenvaltiossa on kustannustehokkaampi menettelytapa esimerkiksi eurooppalaiseen pidätysmääräykseen verrattuna ja perusoikeussuojan näkökulmasta vastaan kohdalla vähemmän haitan periaatetta toteuttava menettely. Täytäntöönpanotoimet vievät kuitenkin huomattavan paljon tuomareiden aikaa. Toistaiseksi tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta pidempiin oikeudenkäynteihin osallistumiseksi on voinut joustavammin keskustella määräyksen antaneen jäsenvaltion tuomarin kanssa. Täytäntöönpanosta on ollut mahdollista näissä tilanteissa myös kieltäytyä resurssiongelmien vuoksi, mikäli järkevää kompromissia osallistumisen järjestämiseksi ei ole löydetty. Tämä mahdollisuus tulee uudistuksen myötä ainakin jossain määrin kaventumaan, kun direktiiviehdotuksen mukaiset ehdottomat ja harkinnanvaraiset kieltäytymisperusteet tulevat sovellettaviksi. Kaikki edellä mainitut seikat johtavat siihen, että tuomioistuinten henkilöstötarpeen kasvu etäosallistumismääräysten täytäntöönpanotoimissa voi olla jopa huomattavan suuri. Nykyiset henkilöstöresurssit eivät tähän riitä. Lisäksi huomiota on syytä kiinnittää jo tässä vaiheessa siihen, että resurssipaine kohdistuu eri suuruisena eri käräjäoikeuksiin.

Perustuslakivaliokunta on (HE 63/2024 vp, PeL 35/2024 vp) on pitänyt välttämättömänä aikaisemmissa lausunnoissaan etäyhteyksien käyttöön liittyen, että tuomioistuinten käytössä on asianmukaiset tekniset laitteet ja ohjelmistot sekä riittävästi henkilöresursseja niiden käyttöön. Direktiiviehdotus laajentaisi jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä mahdollistamalla rajat ylittävät oikeudenkäynnit myös niihin jäsenvaltioihin, jotka tällä hetkellä eivät katso voimassa olevan EIO-direktiivin mahdollistavan osallistumista. Direktiivin sujuva täytäntöönpano edellyttää toimivaa ja luotettavaa videoneuvottelujärjestelmää. Ilman varmaa teknistä toteutusta jatkuva ennakkotestaus ja varmistaminen vesittää instrumentin tehokkuuden sekä lisää täytäntöönpanotoimien viemää aikaa. Komission ehdotuksen yhteydessä

ei ole tuotu esiin tavoitteita yhteisen videoneuvottelujärjestelmän hankkimiseksi tai kehittämiseksi. Huomiota on syytä kiinnittää siihen, että Suomessa tuomioistuinten käytössä oleva Vipu-järjestelmä ei toimi kaikkien jäsenvaltioiden viranomaisten välillä, vaikka teknistä tukea täällä meillä kotimaan päässä olisikin saatavilla. Muita videoneuvottelusovelluksia tuomioistuimissa ei ole käytettävissä, mikä aiheuttaa jo tällä hetkellä välillä hyvinkin suuria käytännön haasteita videoyhteyden luomisessa. Yhteisen toimivan teknisen järjestelmän saamiseksi käyttöön helpottaisi yhteistoimintaa. Tämä toive ja tarve olisi syytä pitää jatkoneuvotteluissa aina esillä.

Vielä viimeisenä huomiona esitän kannanoton esitutkintaviranomaisten lakivaliokunnassa esiin nostamaan tarpeeseen avata EIO direktiivin 2 artiklan säännös toimivallasta antaa tutkintamääräys. Tältä osin Helsingin käräjäoikeus viittaa oikeusministeriön lakivaliokunnassa antamaan vastaukseen asiassa. Käräjäoikeus toteaa, että Euroopan unionin jäsenvaltioiden välinen yhteistyö perustuu oikeusviranomaisten väliselle yhteistyölle SEUT 82 artiklan mukaisesti. Tähän perustuu myös EIO-direktiivin toimivaltaa koskeva 2 artikla. Voimassa oleva direktiivi on säädetty sellaiseksi, että Suomen tutkinnanjohtojärjestelmä on edelleen toimiva myös tässä eurooppalaisessa viitekehyksessä syyttäjän vahvistaessa tutkintamääräyksen direktiivin soveltamisalan tilanteissa todisteiden hankkimiseksi toisesta jäsenvaltiosta. SEUT 82 ei mahdollista toisenlaista toimivaltasääntelyä. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella Suomessa oikeusviranomaisia ovat tuomari ja syyttäjä. Esitutkintaviranomaisten rooli todisteiden hankkimisessa on direktiivinkin mukaan toimittaessa säilytetty vahvana määräyksen antamiseen liittyvän toimivallan lisäksi myös täytäntöönpanovaiheessa, mikä on poikkeuksellista muihin jäsenvaltioihin verrattuna. Oikeusviranomaisten mukanaolo vain vahvistaa rajat ylittävää yhteistyötä sekä parantaa hankittujen todisteiden käyttöä oikeudenkäyntivaiheessa. Perusteita avata keskustelu toimivallasta ei ole. Päinvastoin keskustelun avaus veisi huomion pois meille kansallisen lainkäyttötoiminnan näkökulmasta erittäin tärkeistä ehdotuksessa avoinna olevista sekä edelleen selvittämistä ja täsmentämistä edellyttävistä kysymyksistä. Neuvottelutaktisena toimena avaus olisi jo lähtökohdiltaan epäonnistunut.

Asiantuntijalausunnon on laatinut käräjätuomari Anu Juho

Helsingin käräjäoikeus

Sirpa Pakkala

Laamanni

Jakelu Hallintovaliokunta

Tiedoksi käräjätuomari Anu Juho

Digitaalinen PDF-allekirjoitus / Digital PDF-signatur
Sirpa Pakkala
Laamanni
Helsingin käräjäoikeus
sirpa.pakkala@oikeus.fi
Asian tunnus / Ärende-ID: HKIKO/5760/2026
Asiakirjan tunnus / Dokument-ID: HKIKO-AK-2026-14960
05.10.2026 09:09:09